

ŠTÁTNA ŠKOLSKÁ INŠPEKCIA
úsek inšpekčnej činnosti
Staré grunty 52, 841 04 Bratislava

**Výchova a vzdelávanie detí so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami
v materských školách v školskom roku 2019/2020 v SR**

Výchove a vzdelávaniu (V a V) detí so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami (ŠVVP) bola venovaná zvýšená pozornosť počas výkonu komplexnej inšpekcie v 99 hodnotených školách (škola, MŠ), ktoré predprimárne vzdelávali 5 099 detí, z nich 27 (0,52 %) detí so ŠVVP v 14 MŠ. Skupinu detí so ŠVVP tvorilo 25 detí *so zdravotným znevýhodnením (ZZ)* a 2 deti *zo sociálne znevýhodneného prostredia (SZP)*, ktoré boli diagnostikované centrom pedagogicko-psychologického poradenstva a prevencie (CPPPaP). Deti so ŠVVP prevažne pravidelne dochádzali do MŠ. Integrovaných bolo 15 detí so ZZ, 6 detí so ZZ bolo zaradených v špeciálnej triede, 4 zákonní zástupcovia nesúhlasili s integráciou svojich detí a 2 deti zo SZP pochádzajúce z marginalizovanej rómskej komunity sa vzdelávali v triede spolu s ostatnými deťmi¹.

Zdrojom informácií boli výsledky priamych pozorovaní výchovno-vzdelávacej činnosti (VVČ), rozhovory s pedagogickými zamestnancami, fyzická kontrola priestorov MŠ, Informačný dotazník pre riaditeľa MŠ a dokumentácia škôl.

Riaditelia škôl rešpektovali *princípy rovného prístupu k V a V a zákazu všetkých foriem diskriminácie a obzvlášť segregácie*. Pre aktuálny školský rok podali zákonní zástupcovia 7 detí so ŠVVP žiadosť o prijatie do MŠ. Riaditelia rozhodli o neprijatí 2² trojročných detí s detským autizmom, z toho 1 dieťaťa do špeciálnej triedy. Uvedli, že jedno dieťa neprijali z dôvodu odmietnutia zákonných zástupcov formy vzdelávania školskou integráciou a druhé dieťa neprijali z dôvodu nutnosti vykonania špecifických úprav priestorov školy. Akceptovali požiadavku zákonných zástupcov týkajúcu sa vyučovacieho jazyka.

Školy, ktoré vzdelávali deti so ZZ a deti zo SZP deklarovali v školskom vzdelávacom programe *podmienky* ich V a V. Zväčša mali k dispozícii ich príslušnú dokumentáciu³. Mnohé deti so ŠVVP vyžadovali *modifikované vzdelávanie* s uplatňovaním *špecifických foriem a metód ich V a V*. Charakter ŠVVP niektorých detí by si vyžadoval pomoc pedagogického asistenta alebo školského špeciálneho pedagóga. Však v záveroch správ poradenských zariadení týchto detí uvedené odporúčanie absentovalo alebo bolo formulované nejednoznačne.

Pedagogickí zamestnanci *spolupracovali* so zákonnými zástupcami detí so ZZ a detí zo SZP, niektorí s odborníkmi poradenských zariadení alebo odporúčali zákonným zástupcom spoluprácu s poradenským zariadením.

¹ V súlade s § 107 ods. 4 zákona č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

² MŠ – Óvoda, Hlavná 2, Biel; ZŠ s MŠ, Bernolákova 1, Šaľa

³ Zistené boli formálne i vážnejšie nedostatky v dokumentácii detí so ZZ, napr. prerokovanie návrhu dieťaťa skôr ako boli datované správy z psychologického, špeciálnopedagogického vyšetrenia (ZŠ s MŠ, Bernolákova 1, Šaľa); identický obsah IVP 2 novoprijatých detí a dieťa s OPŠD (ZŠ s MŠ, Bernolákova 1, Šaľa); absencia návrhu dieťaťa (MŠ, Hontianska Vrbica 267), súhlasu/nesúhlasu zákonného zástupcu s navrhovanou formou vzdelávania.

V 12 bežných triedach hodnotených 12 škôl⁴ bolo spolu s ostatnými deťmi **začlenených** 15 detí so ZZ⁵.

Poradenské zariadenia odporučili v prípade 4 detí so ZZ podporiť ich V a V činnosťou pedagogického asistenta⁶. V 1⁷ z 3 škôl zabezpečili 1 pedagogického asistenta pre 2 deti so ZZ.

Predprimárne vzdelávanie 3 detí bolo uskutočňované s účasťou matky⁸ so súhlasom riaditeľa školy, 1 z nich na základe odporúčania poradenského zariadenia⁹. Zamestnankyňa obecného úradu a nepedagogická zamestnankyňa MŠ boli nápomocné 2 deťom s Downovým syndrómom¹⁰ najmä pri sebaobslužnej a hygiennej, individuálnom riešení úloh. Zdravotnú starostlivosť 2 deťom s diabetom mellitus zabezpečovala zdravotná sestra¹¹.

Niektorým integrovaným deťom vzhľadom na ich ZZ učitelia súběžne prispôbili **organizáciu a prostredie V a V** s využívaním **kompENZAČNÝCH** a **špeciálnych učebných pomôcok**. Napr. niektoré deti dochádzali do MŠ len v určité dni v týždni alebo ich časová dĺžka denného pobytu bola čiastočne obmedzená (2 – 4 hodiny)¹².

Len výnimočne mali MŠ¹³ upravený vstup do budovy nájazdovými rampami a interiér pre bezproblémové orientovanie a pohybovanie sa detí, čo nebolo vzhľadom na potreby detí so ZZ dostačujúce a vyžaduje si zlepšenie. V 1 škole¹⁴ bola zriadená relaxačná miestnosť so špeciálnym osvetlením z optických vlákien (hviezdne nebo). V niektorých MŠ zriadené relaxačné kútiky pre deti so ZZ intenzívne využívali aj intaktné deti.

Špecifické metódy a formy uplatňovala väčšina učiteľov pri V a V detí, ktorým vzhľadom na náročnosť učebnej a fyzickej záťaže vyvážené striedali ich učenie sa s relaxovaním, a systematicky im napomáhali k náhradnej výkonnosti iných funkcií (kompenzácia) a pri miernení následkov ich ZZ (korekcia).

Deti so ZZ, viaceré s viacnásobným postihnutím, prejavovali záujem o činnosti, reagovali na pokyny učiteľov a primerane vzhľadom na svoje ZZ zvládali učebné zadania. Boli komunikatívne, ústretové, pozorné, disciplinované, aktívne, zdolávali prekážky (schody, nerovnosti terénu), spolupracovali s intaktnými deťmi, ak mali možnosť prezentovali vlastné názory, skúsenosti aj hodnotenia. Ojedinele vyžadovali zvýšenú pomoc dospelého, najmä pri sebaobslužnej a hygiennej, cvičení aj chôdzi.

Deti s narušenou komunikačnou schopnosťou boli samostatné v edukačných činnostiach. Napriek ťažkostiam pri artikulácii vedeli prezentovať svoje myšlienky. Deťom s Downovým syndrómom bol umožnený oddych v relaxačnom kútiku podľa potreby vzhľadom na ich

⁴ Cirkevná MŠ bl. Imeldy, Moyzesova 8, Košice; MŠ, Nedbalova 17, Nitra; MŠ, Vieska nad Žitavou 64; ZŠ s MŠ Karola Strmeňa, Ul. J. A. Komenského č. 8, Palárikovo; MŠ, Hontianska Vrbica 267; MŠ, Veľká Čausa 105; CMŠ, J. Krstiteľ, Školská 147/2A, Partizánske; MŠ, Hatné 128; MŠ, Skalité – Ústredie 632; SMŠ, Námestie A. Hlinku 56, Ružomberok; MŠ, Pod Hájom 368, Lietava; MŠ, Kultúrna ulica 11, Žilina

⁵ Narušená komunikačná schopnosť; Downov syndróm; diabetes mellitus; hemiparesis spastica; detská mozgová obrna; detská spinálna svalová atrofia, typ I (Werdnigov-Hoffmanov typ); symptomatická porucha reči a jazyka na podklade sluchového postihnutia; vrodená vývinová chyba ľavej dolnej končatiny – prsty, chodidlo – stredný stupeň narušenia hybnosti, chôdza pomocou silikónovej protézy.

⁶ ZŠ s MŠ Karola Strmeňa, Ul. J. A. Komenského č. 8, Palárikovo; SMŠ, Námestie A. Hlinku 56, Ružomberok; MŠ, Kultúrna ulica 11, Žilina

⁷ ZŠ s MŠ Karola Strmeňa, Ul. J. A. Komenského č. 8, Palárikovo

⁸ MŠ Veľká Čausa 105; MŠ, Skalité – Ústredie 632; MŠ, Pod Hájom 368, Lietava

⁹ MŠ Veľká Čausa 105

¹⁰ MŠ Vieska nad Žitavou 64; CMŠ J. Krstiteľ, Školská 147/2A, Partizánske

¹¹ MŠ, Nedbalova 17, Nitra

¹² MŠ, Nedbalova 17, Nitra; MŠ Vieska nad Žitavou 64; ZŠ s MŠ Karola Strmeňa, Ul. J. A. Komenského č. 8, Palárikovo; MŠ Hontianska Vrbica 267; MŠ Veľká Čausa 105; MŠ Hatné 128.

¹³ ZŠ s MŠ, Bernolákova 1, Šaľa; ZŠ s MŠ Karola Strmeňa, Ul. J. A. Komenského č. 8, Palárikovo

¹⁴ ZŠ s MŠ Karola Strmeňa, Ul. J. A. Komenského č. 8, Palárikovo

zvýšenú psychickú i fyzickú unaviteľnosť. Adekvátne zvládali úlohy orientované na rozvíjanie ich hrubej a jemnej motoriky (napr. manipulácia s predmetmi Senzorického boxu, vkladanie predmetov rôznych tvarov do otvorov, stavanie z kociek, vystrihovanie a lepenie obrázkov). Ich jazykovú aktivitu obmedzovali učitelia kladením zatvorených otázok. U dieťaťa s detskou mozgovou obrnou sa učitelia zameriavali na aktivity stimulujúce jeho kognitívne a pohybovo-motorické funkcie (najmä ľavú ruku). Individuálne aktivity pre deti s telesným postihnutím boli zamerané na korigovanie dôsledkov postihnutej končatiny, podporovanie pozornosti a sústredenia sa, rozvíjanie komunikačných a motorických zručností. Jedno z nich vyžadovalo špecifický prístup vzhľadom na fyzickú námahu a nepohodlie pri činnostiach zložitejšieho charakteru uvoľnením alebo zložením ortézy chodidla. Deti s diabetes mellitus sa bezproblémovo zapájali do VVČ.

Zákonní zástupcovia začlenených detí so ZZ prevažne **spolupracovali** s učiteľmi na korekcii a kompenzácii ZZ detí a ich úspešnej socializácii v MŠ. Zapájali sa do komunitných aktivít škôl.

Pedagogickí zamestnanci zväčša *pozitívne* hodnotili **skúsenosti s integráciou detí so ZZ**. Uvádžali pokroky detí so ZZ v interpersonálnych vzťahoch, empatii a sebavedomí, v komunikácii, v grafomotorickom prejave, v hrubej motorike, v sluchovom a zrakovom vnímaní, v porozumení slovných pokynov, v koncentrovanosti, v samostatnosti a v uplatňovaní kultúrnej praxe stolovania. Aktivizovali ich výkony a podporovali ich sebadôveru, sebaúctu priebežným i záverečným pozitívnym oceňovaním a poskytovaním možnosti na vlastné prezentovanie sa. Za *negatívne* považovali problémy pri získaní príslušnej dokumentácie detí, nedostatok odborných kompetencií pre vzdelávanie tejto skupiny detí, absentujúcu spoluúčasť pedagogického asistenta pri ich V a V (neuvedenie v záveroch správy, nedostatok finančných prostriedkov) a pravidelnú intervenciu odborníkov poradenských zariadení či bezbariérovú úpravu vstupov a priestorov škôl.

Špeciálnu triedu MŠ¹⁵ Nitrianskeho kraja navštevovalo 6 detí so ZZ (detský autizmus), ktoré vzdelávali 3 učiteľky spĺňajúce kvalifikačné predpoklady okrem jednej z nich. Deti boli vzdelávané podľa IVP. Mali možnosť zúčastňovať sa VVČ niekoľko hodín denne s individuálne prispôbenou dĺžkou činností. Vzhľadom na ich potreby boli osadené dvere bez sklenenej výplne, zrealizovaná bezprahovosť, upravená intenzita osvetlenia, výška umývadiel, šírka priestoru toaliet, zabezpečený bol výškovo nastaviteľný nábytok, množstvo učebných a relaxačných pomôcok. Štrukturalizácia triedy kójami umožňovala intimitu pri diferencovanej VVČ detí, čo umocňovalo využitie aj informačno-komunikačných technológií.

Deti sa orientovali v priestore triedy podľa označených hrových centier obrázkami a ich názvami v tlačenej podobe. Dostupné im boli police s úlohami v rôznych obaloch pevného tvaru. Zaujali ich činnosti s prírodovedným, grafomotorickým, matematickým a pohybovým zameraním. Pravidelné relaxovanie umocňovalo ich pohodu, uvoľnenie, oddych, odbúravanie strachu a redukciu stresu ako aj stereotypného správania. Uvedené činnosti a podmienky pozitívne vplývali na zvýšený záujem a spontaneitu detí. Učiteľky flexibilnou organizáciou denných činností zohľadňovali aktuálny psychický a fyzický stav detí. Podporovali ich napredovanie štruktúrovaným učením, využívaním obrázkových kartičiek pri realizácii TEACCH programu, aktivitami na uplatnenie verbálnej a neverbálnej komunikácie. Deti zvládli kratšiu vychádzku do okolia MŠ, dodržiavali pravidlá cestnej premávky, pozorovali prírodu. Pri sebaobsluže a hygiene zväčša vyžadovali pomoc dospelých, pri stolovaní boli samostatné.

¹⁵ ZŠ s MŠ, Bernolákova 1, Šaľa

Docieleniu čo najlepšej sociálnej adaptácie, samostatnosti v činnostiach i sebaobsluhy detí, korekcii ich ZZ napomáhala efektívna spolupráca medzi pedagogickými zamestnancami a zákonnými zástupcami.

V 4 triedach 4 MŠ¹⁶ boli zaradené 4 deti so ZZ, ktoré *neboli vzdelávané formou školskej integrácie*.

Deti (3) s narušenou komunikačnou schopnosťou (NKS) nie vždy porozumeli obsahu inštrukcií učiteliek. Problémy mali aj pri formulovaní odpovedí na jednoduchšie, zreteľne formulované či opakované otázky. Ich reč bola dyslalická a slovná zásoba defektná. Z nich sluchovo¹⁷ postihnuté dieťa pochádzajúce z MRK sporadicky napodobňovalo slová formulované učiteľkou, výnimočne nadväzovalo v spontánných hrách rozhovor s rovesníkmi v rómskom jazyku. Jeho progres eliminovali zákonní zástupcovia, ktorí ignorovali spoluprácu s MŠ a závery odborných vyšetrení tým, že nezabezpečili pre dieťa obojstranný načúvací aparát. Tiež skutočnosť, že učitelia nie sú pripravení na vzdelávanie detí z iného jazykového prostredia. V učebných situáciách, ktoré si vyžadovali aktívne počúvanie bola u detí pozorovaná oslabená koncentrácia i vnímanie. Učiteľky prevažne nezohľadňovali rozdiely v individuálnych možnostiach a schopnostiach detí s NKS. Sporadicky ich účelovo zapájali do rozhovorov k preberaným témam, podporovali pozornosť a boli im oporou pri plnení zadaní.

Pedagogickí zamestnanci konštatovali (okrem 1 MŠ¹⁸), že zákonní zástupcovia detí s NKS nemali záujem o spoluprácu (zvlášť v 1¹⁹ škole), odmietali ich odporúčania vrátane absolvovania špeciálno-pedagogických vyšetrení.

Dieťa s diabetes mellitus²⁰ samostatne plnilo zadané úlohy, aktívne sa zapájalo do riadených i spontánných činností. Škola rešpektovala odporúčania príslušného lekára a komunikované podmienky inkluzie dieťaťa so zákonnými zástupcami. Zdravotný stav dieťaťa bol monitorovaný špeciálnymi hodinkami pre diabetikov. Upravená mu bola organizácia V a V, v spolupráci so školskou jedálňou bolo dieťaťu zabezpečené individuálne stravovanie.

V 2 triedach školy²¹ Košického kraja boli vzdelávané 2 deti zo **sociálne znevýhodneného prostredia**, ktoré vyžadovali uplatnenie *špecifických metód a foriem* V a V. Deti mali odložené plnenie povinnej školskej dochádzky, pochádzali z marginalizovanej rómskej komunity.

Učitelia taktným prístupom a vhodnou organizáciou činností prispievali k *socializácii a eliminovaniu komunikačnej bariéry* detí zo SZP. Participovali pri ich V a V s 2 pedagogickými asistentmi a 2 školskými špeciálnymi pedagógmi v rámci NP PRIM (Projekt inkluzie v MŠ). Hodnotili dosahované výsledky a individuálne pokroky detí pravidelne na rokovaní poradných orgánov riaditeľa školy.

Zákonní zástupcovia neprejavovali záujem o systematické vzdelávanie ich detí, ktorých *dochádzka* do MŠ bola *nepravidelná*. Učitelia zintenzívnili návštevy v rodinách, argumentačnú osvetu týkajúcu sa dôležitosti inštitucionálneho vzdelávania,

¹⁶ MŠ, Zelená 1, Smižany (sluchové postihnutie a narušená komunikačná schopnosť (NKS); SMŠ Play school, Kmeťová 23, Košice (nešpecifikovaná pervazívna vývinová porucha a NKS); MŠ, Veľká Čausa 10 (NKS); MŠ Jasenica 214 (diabetes mellitus)

¹⁷ MŠ, Zelená 1, Smižany

¹⁸ MŠ, Veľká Čausa 10

¹⁹ MŠ, Zelená 1, Smižany

²⁰ MŠ, Jasenica 214

²¹ MŠ, Zelená 1, Smižany

zapájanie detí do aktivít školy a individuálny prístup pre zlepšenie edukačných výsledkov detí. Nápomocní im boli aj sociálni terénni pracovníci, zamestnanci komunitného centra a zriaďovateľ školy, ktorý zabezpečoval dopravu do MŠ pre viaceré deti z obce. Riaditeľka školy označila za *pozitívum* vzdelávania detí zo SZP ich cielené všestranné napredovanie, za *negatívum* absenciu spolupráce zákonných zástupcov so školou vrátane ignorovania odporúčaní učiteľov.

Závery

V 14 MŠ (14 %) bolo predprimárne vzdelávaných 27 detí (0,52 %) so ŠVVP, z nich 2 deti zo SZP a 25 detí so ZZ (napr. Downov syndróm, detský autizmus, detská mozgová obrna, narušená komunikačná schopnosť, diabetes mellitus), z nich väčšina mala kombinované postihnutie. Vzdelávanie skupiny detí so ŠVVP v MŠ nie je zaužívaným pravidlom. Tento stav je spôsobený neochotou MŠ prijímať tieto deti a nedôverou zákonných zástupcov v zabezpečenie adekvátnych podmienok V a V ich detí.

Pedagogickí zamestnanci konštatovali, že vzdelávanie detí so ŠVVP bolo náročné z pedagogického i odborného aspektu, však obojstranne prínosné s priaznivým dopadom na ich osobnostný rozvoj a sociálne vzťahy. Uvítali by jednoznačné odporúčania poradenských zariadení, ich pravidelnú intervenciu, pomoc pedagogických asistentov, interných odborných zamestnancov, čo je vzhľadom na zavedenie povinného predprimárneho vzdelávania a tým rôznorodejšej štruktúry detí a ich individuálnych edukačných potrieb nutné. Tiež pre bezproblémový pohyb a orientáciu detí so ZZ v interiéri a exteriéri školy bude potrebné zabezpečiť bezbariérové prostredie, ktoré absentovalo v 82 % hodnotených MŠ.

Odporúčania a podnety

Riaditeľom škôl

- podporovať profesijný rozvoj učiteľov v oblasti V a V detí so ŠVVP napr. absolvovaním aktualizáčného vzdelávania
- zamerať systematickú kontrolnú činnosť na rešpektovanie špecifických a momentálnych potrieb detí so ŠVVP vo výučbe učiteľov
- zabezpečiť, v spolupráci so zriaďovateľom, bezbariérové úpravy priestorov škôl
- zintenzívniť informovanie zákonných zástupcov detí so ŠVVP o možnosti spolupráce s centrom pedagogicko-psychologického poradenstva a prevencie, s centrom špeciálno-pedagogického poradenstva
- zapájať zákonných zástupcov všetkých detí do komunitných aktivít školy podieľajúcich sa na V a V detí so ZZ a detí zo SZP
- spolupracovať so zriaďovateľom na zabezpečení inkluzívnych tímov (pedagogický asistent, školský špeciálny pedagóg) pre predprimárne vzdelávanie detí so ŠVVP

Zriaďovateľom

- poskytnúť školám, ktoré predprimárne vzdelávajú deti so ZZ, financie na zabezpečenie debarierizácie priestorov školy
- zamestnávať v školách, ktoré predprimárne vzdelávajú deti so ŠVVP pochádzajúce z MRK, učiteľov a asistentov učiteľa, ktorí ovládajú rómsky jazyk
- podporovať i finančne vytvorenie inkluzívnych tímov pre predprimárne vzdelávanie detí so ZZ a detí zo SZP
- podporovať profesijný rozvoj učiteľov v oblasti V a V detí so ŠVVP

Metodicko-pedagogickému centru

- rozšíriť ponuku vzdelávacích programov o modul zameraný na získavanie skúseností s V a V detí so ŠVVP

Centrám pedagogicko-psychologického poradenstva a prevencie, centrám špeciálno-pedagogického poradenstva

- jednoznačne zadefinovať odporúčania týkajúce sa podpory V a V detí vzhľadom na charakter ich ŠVVP a optimalizáciu ich osobnostného a vzdelávacieho progresu
- spolupracovať so školami, ktoré predprimárne vzdelávajú deti so ŠVVP poskytovaním stáleho poradenského servisu a priebežnými supervíznymi stretnutiami s pedagogickými zamestnancami
- participovať s pedagogickými zamestnancami MŠ na vypracovaní stimulačných a rozvíjajúcich programov pre deti zo SZP s OPŠD za účelom ich postupného progresu a dosiahnutia školskej spôsobilosti

Ministerstvu školstva, vedy, výskumu a športu SR

- vytvárať v MŠ podmienky pre vznik inkluzívnych tímov, ktoré by boli nápomocné pri vzdelávaní detí so ŠVVP
- vytvoriť efektívny systém prípravy pedagogických zamestnancov MŠ na takú V a V detí s rôznorodými charakteristikami, v ktorej sa budú výrazne uplatňovať inkluzívne princípy